

170 404

TÜRKİYE'DE HAC ORGANİZASYONU SEMPOZYUMU

(Tebliğ ve Müzakereler)

(7-9 TEMMUZ 2006)

TÜRKİYE BİLİMSEL VE İSLAMİ İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	170404
Tas. No:	297.541 TÜR.H

Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 691
İlmî Eserler: 119

*Türkiye'de Hac Organizasyonu Sempozyumu
(Tebliğ ve Müzakerele)*

Editör: Dr. Mehmet BULUT

Grafik-Tasarım: TN İletişim (0312. 431 28 68)

Baskı Kontrol: M. Ali SOY

Baskı: Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi
OSTİM Örnek Sanayi Sitesi 1. Cd 358. Sk. No: 11 06370 Yenimahalle / Ankara

Mayıs 2007, Ankara

2007-06-Y-0003-691
ISBN 978-975-19-4028-5

© Diyanet İşleri Başkanlığı

İletişim Adresi
Eskişehir Yolu 9. km. Çankaya / Ankara
tel.: 0312. 295 72 94 - faks: 0312. 284 72 88
diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Yurtdışından Gelen Katılımcıların Ülkelerindeki Hac Organizasyonlarına İlişkin Sunumları

Muhammed Mehdi AMİNİYAN

Hac ve Ziyaret Kurumu / İRAN

Bismillahirrahmanirrahim. Allah'a hamd, O'nun elçisine selâm olsun. Sadece O'ndan yardım isteriz. O, en hayırlı yardımcıdır.

Allah Tealâ Kur'ân-ı Kerîm'de mâalen: "Yol bakımından gidebilenlerin o evi hac etmesi Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır" buyuruyor.

Sözlerimin başında kardeş Türkiye Cumhuriyeti'ne en derin saygı ve şükranlarımı sunmayı kendime bir borç bilirim. Ayrıca hac konusunda bu önemli toplantıyı düzenleyip insanları bir araya getirerek diyalog, sevgi ve kardeşlik ile müzakereye zemin hazırlayarak özellikle Rahman'ın misafirlerine verilecek hizmet konusunun görüşülüyor olmasından dolayı teşekkür ederim.

Değerli Dinleyiciler;

Huzurunuzda şunu belirtmek isterim ki, İran İslâm Cumhuriyeti hac hizmetleri konusuna büyük önem vermektedir.

Hac ve onun organize edilmesi konusu İran İslâm Devrimi lideri Sayın Hamaney'in ve Cumhurbaşkanı'nın önem verdiği konulardandır. Hac farizasını yerine getirme hadisesinin büyük önem taşımasından dolayı kendileri bu konunun üzerinde hassasiyetle durmaktadırlar. İran halkının çoğu bu farizayı yerine getirme hususunda büyük bir istek ve özleme sahiptir. Bu nedenle 700.000 kişi bu ibadeti yerine getirmek için müracaatta bulunmuştur. Bu sayı İran'ın Müslüman halkına tahsis edilen kotanın çok üstündedir.

Hac organizasyonu hizmetimiz 550 kafiye şeklinde verildiğini burada hazırlananlara sunmak isterim. Hazırlık çalışmaları kardeş Suudi Arabistan'a yola çıkıştan 10 ay önce başlamaktadır.

İran İslâm Cumhuriyeti'nin hac organizasyonu konusunda kendisine ait yükümlülük ve sorumluluklarını en güzel şekilde yerine getirmeye çalıştığı hepinizin malumudur. Ayrıca Suudi Arabistan topraklarına girmeden önce Rahman'ın misafirlerini ve O'nun Elçisinin ziyaretçilerini bilgilendirmek konusuna da çok önem vermektedir. Hacılarla ilgili tüm konular, kafilerde bulunan dinî ve ruhanî görevliler tarafından planlandığı şekilde toplantılar düzenlemek suretiyle izah edilmektedir. Her bir kafile yaklaşık 100–200 kişiden müteşekkil olup her kafilede iki din adamı, kafile müdürü ve yeteri kadar dinî bilgilere sahip olan bir hanımefendi bulunmaktadır. Kafile görevlilerinin oranı toplam hacı sayısı içinde % 6–7 arasındadır.

Sağlık konusuna gelince; bu konu hacılar açısından büyük bir ehemmiyet taşımaktadır. Bu nedenle İran Hac ve Ziyaret Teşkilatı, Sağlık İşleri Müdürlüğü ile işbirliği yapılarak hac ibadeti yerine getirilirken İranlı hacılar için gerekli sağlık tedbirleriyle ilgili hazırlıklar yapılmaktadır. Bu konuda Suudi Arabistan Hac Bakanlığı tarafından dağıtılan talimatlara uyulmaktadır. 4'lü koruma aşıları yapılmaktadır. Bu konuda ülkemiz üzerine düşen sorumluluğu hakkıyla yerine getirmektedir.

Hacıların sağlıklı bir şekilde işlerinin temini için İran Hac Organizasyonu Mekke ve Medine'de bulunan ana mutfaklar aracılığı ile bu hizmeti vermektedir. Bu lokantalar İran Hac Organizasyonu görevlilerince denetlenmekte ve hacılara sağlıklı bir ortamda hizmet sunulmaktadır. Ayrıca İran'dan da aşçılar getirilmektedir. Bu aşçılar yemekleri İranlı hacıların damak tadına göre hazırlamaktadırlar. İranlı yetkililer bu konuda Mekke, Medine ve Cidde'de bulunan ve sağlık şartlarını yerine getiren kurumlarla anlaşmalar yapmaktadır. Buralarda çalışanların tümü denetlenmekte olup ayrıca çalışanların her biri ilgili mercilerden alınmış sertifika sahibidir.

İranlı hacıların konaklamasına gelince; İran Hac Organizasyonu Kurumu her sene Ehli Müessesesi ile anlaşma yaparak konaklama yerlerini kiralamaktadır. Ayrıca konaklama çalışmalarımızda Mekke 9, Medine 4 yerleşim ve idari bölgeye ayrılmıştır.

Hacıların nakli konusuna gelince; hacılarımızın % 50'si kadarını Cidde'deki Kral Abdulaziz Havaalanı yoluyla ve kalan % 50'sini Medine Emir Muhammed Havaalanı yoluyla taşımaktayız. Buralardan hacılarımız otobüslerle tahsis edilen konaklama yerlerine taşınmaktadır. Bu amaçla hacılarımızın ulaşımı için otobüs firmalarıyla anlaşma yapmaktayız.

Taşlama ibadeti büyük bir önem taşımaktadır. Bundan dolayı onları her türlü yığılmadan ve -Allah korusun- büyük felaketlere yol açacak sorunlardan muhafaza etmek için İran Hac Organizasyonu Kurumu hacıları Suudi Arabistan Krallığı hac talimatlarına uygun olarak bilgilendirmek için büyük çaba göstermektedir. Hacıların taşlamaya gittiklerinde yanlarına herhangi bir eşya almamaları hususunda uyarmaktayız. Çünkü bu durum bizzat kendisi ve başkaları için büyük bir tehlike oluşturmaktadır.

Kurbanlık konusuna gelince; İslâm Kalkınma Bankası'yla erken tarihte işbirliği yapılmakta olup hacıların bu konudaki tüm taleplerini karşılamaktayız. Kurban etinden faydalanılması ve dağıtılması projesi çerçevesinde gerekli organizasyonu yapmaktayız.

Son söz olarak, Rahman'ın misafirlerine hizmet vermek yolunda Allah'ın bizi muvaffak kılması için dua ediyorum.

Teşekkürler...

Ahmad Salih Ahmad HALEBİ

Riyad Gazetesi Yazarı, Müessese Görevlisi/ SUUDİ ARABİSTAN

Bir olan Allah'a hamdolsun ve kendisinden sonra peygamber gelmeyecek olan Hz. Muhammed (s.a.v.)'e selâm olsun.

Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun...

Sözlerime başlamadan önce davetlerinden dolayı Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı'na teşekkür etmek istiyorum. Bu toplantı Türkiye'nin, hac organizasyonu konusunda İslâm ülkelerinin tecrübelerinden faydalanmak istediğini ve hacıların ibadetlerini kolayca ifaetmeleri konusuna ne kadar büyük önem verdiğini göstermektedir.

Müslüman ülkeler kendi hacılarının hac ibadetini yerine getirmek için yaptıkları hac organizasyonlarına ne kadar önem veriyorlarsa Suudi Arabistan da hacıların ibadetlerini rahatça yapmaları ve ülkelere salimen dönmeleri için daha fazla çaba göstermektedir. Bu toplantıda fazilet sahibi âlimler ve değerli düşünürlere hitaben konuşuyor olsam bile şunu belirtmiyim ki, Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı yıllardan beri başarılı organizasyonlar gerçekleştirmektedir. Bu başarı yıldan yıla artmış olup gerçekleştirdiği organizasyonlar örnek teşkil etmiştir. Türk organizasyonu 6 organizasyon kurumu arasında birçok başarıya imza atmıştır.

Bugün dünyada geline nokta daha önce yapılan ve fikir ve tecrübelerin gündeme alındığı toplantı ve kongrelerin meyvesidir. Biz Müslümanlar bu kongrelerin en büyüğü olan ve hepimizi bir araya getiren hac kongresine sahibiz. Kur'an'da zikredildiği üzere bundan maksat insanların bundan faydalanması ve belirli günlerde Allah'ın anılmasıdır. Acaba biz kendimize faydalanabileceğimiz hususları sorduk mu? Bu faydaların meyvesi hac farızasını tamamlamak, sükûnetle ve emniyetle taşlama yapıldıktan sonra Allah'ı anmaktır. Ancak Allah'ın zikrettiği sükûnet bazılarınca acele etmek olarak anlaşılmalıdır. Bu yüzden Cemerat köprüsünde yığılmalar oluşmaktadır ve bunun sonucunda ezilerek hayatını kaybedenler olmaktadır. Bunun birçok nedeni bulunmaktadır. Ancak en büyük sebebi acelecilik ve özellikle bazı yaşlıların

taşlamadaki vekâlet ruhsatından faydalanmamakta ısrar etmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu da onların itişmeden dolayı ölümlerine sebebiyet vermektedir. Hepimiz geçen sene hac mevsiminde meydana gelen yürek yakan olayı ve hayatını kaybedenleri gördük. Onları buradan dua ile anıyoruz.

Değerli Kardeşlerim,

Suudi Arabistan Krallığı Hac hizmetlerini kolaylaştırmak için göstermiş olduğu çalışmalar dikkate değerdir. Hacıların rahat bir şekilde ibadetlerini yerine getirmek için milyonlarca riyali bu işler için harcamaktadır. Bu amaçla yıl boyunca Suudi Arabistan Krallığı Ümmü'l-Kura Üniversitesi'nde hac araştırmaları hususunda seçkin âlim, müfekkiri ve uzmanlara ilmî araştırmalar yaptırmaktadır. Suudi Arabistan hükümeti Mekke ve Medine'de ibadet yerlerini geliştirmek amacıyla bir yüksek kurul oluşturmuştur. Ayrıca İçişleri Bakanı başkanlığında ve birçok emir ve üniversite hocasının bulunduğu Yüksek Hac Komisyonu ve hacılara hizmet vermek için bünyesinde birçok uzman ve yetkilinin bulunduğu, Mekke Bölgesi Emiri başkanlığındaki Merkezi Hac Komisyonu olmak üzere iki hac komisyonu da oluşturmuştur.

Bunların dışında saymakla zamanınızı almak istemediğim birçok proje de bulunmaktadır. Ancak biz hacıların sayılarının artmasını göz önünde bulundurduğumuzda teknik çözümlerin yeterli kalmayacağını görmekteyiz. Özellikle hac mîkat yerlerinin kapasitesi sınırlıdır. Dinen Arafat, Mina ve Müzdelife'nin sınırlarını genişletmek mümkün değildir. Bundan dolayı Suudi Arabistan hükümeti artan hacı sayısına hizmet verebilmek için Mina'daki dağ eteklerinden faydalanarak hacıların konaklamasını sağlamak ve Cemerat köprüsünün geliştirilmesi hususunda çalışmalar yapmak zorunda kalmıştır.

İlk geliştirme adımları Ulaştırma Bakanlığı tarafından hicri 1395 yılında 40 metre enindeki köprü inşaatıyla başlamıştır. Ayrıca hicri 1410 yılında köprü üzerinde ikinci bir genişletme çalışması yapılmıştır. Eni 80, uzunluğu 520 metreye çıkarılmıştır. Hicri 1426 yılının bitimini müteakip yepyeni bir geliştirme çalışması başlatılmıştır. Devlet yeni köprü yapımı için 4 Milyar Riyal tahsis etmiştir. Bu köprüdeki çalışma 4 aşamadan oluşmaktadır. Bu yılki hac mevsiminde ikinci aşaması bitmiş olacaktır. Bu çalışmanın Hâdimü'l-Haremeyni's-Şerifeyn'e bağlı Ümmü'l-Kura Üniversitesi Hac Araştırma Enstitüsü ile yabancı uzmanların katılımıyla Köy ve Belediye İşleri Bakanlığı şubesi tarafından projelendirilmesi yapılmıştır. Başka makamlar da köprü üzerinde araştırmalar yapmıştır. Bu makamlardan biri de Mekke, Medine ve Mukaddes Yerleri Geliştirme Yüksek Kurulu'dur. İkinci aşamada, projenin temelleri 10 katı kaldıracak ve günde 5 milyon hacıyı hizmet verecek kapasitede olacaktır.

Birinci kat 12 metre yükseklikte olup eni ise 90 metredir. Ayrıca proje üç tünel ve inşaat çalışmaları ile gelecekte geliştirmeye müsait bir yapılanmayı içermektedir. Tasarımlara göre projede Cemerat için 11 giriş ve 4 yönden 12 giriş bulunmaktadır. Bu da Rahman'ın misafirlerinin Cemerat'taki güvenlik ve emniyetleri bakımından çağdaş bir mühendislik çalışmasıdır. Ayrıca içinde

geliştirilmiş serinletme sistemi de bulunmaktadır. Bu sistem sahra klima sistemiyle çalışmaktadır. Yine bu sistem hacılar üzerine ve Cematat bölgesine suyu püskürtme şeklinde göndererek hacıların maruz kaldığı sıcaklık derecesini 29 dereceye kadar indirmektedir. Yine proje tasarımı araçların geçişini yeraltından sağlayarak böylece yaya ile hizmet araçlarını birbirinden ayırmaktadır. Tasarımlar ihtiyaçlara pratik cevap vermek üzere mühendislik araştırmalara göre yapılmıştır.

Çalışmalar Cematat bölgesinde yeni projeler gerçekleştirmeyi de kapsamaktadır. Bu sayede bölge yeniden düzenlenecek ve 3'ü güney tarafından ve 3'ü de kuzey taraftan olmak üzere köprüye 6 yönden giriş sağlanarak girişler kolaylaşacaktır. Bu kapsamda birkaç çadır yerinden kaldırılmıştır. Kaldırılan çadırların yerine başka yerler yapılmıştır.

Değerli Kardeşlerim;

Suudi Arabistan hükümeti Rahman'ın misafirlerini ağırlamak ve rahat ettirmek hususunda projelerle yetinmemektedir. Aynı zamanda resmi ve gayri resmi kurumlardan gelen hac mevsimine ait tüm raporları da değerlendirmektedir. Sizinle şu anda konuştuğum sırada Almanya'da bir toplantı yapılmaktadır. Bu toplantıda geniş halk kitlelerini düzenleme araştırması yapılmaktadır. Bu grup Cematat köprüsünde çalışanların üzerinde denetleyici olarak bulunmaktadır. Bu toplantıda insan kitlelerinin yönlendirilmesi hususunda Almanya'nın tecrübelerinden faydalanılmaktadır.

Değerli Kardeşlerim;

Suudi Arabistan hükümetinin sunmuş olduğu hizmetler onların hacılara ne kadar önem verdiğinin bir göstergesidir. Diğer İslâm ülkelerinin görevi ise kendi hacılarını Suudi Arabistan'a gelmeden önce bilgilendirmektir.

Bu toplantı hac organizasyonunda bu sene büyük gelişmeler kaydedildiğini göstermektedir. Bundan dolayı Türk Hükümeti teşekkürü hak etmektedir. Hac organizasyonunun daha da iyi olması konusunda Türk hac organizasyonunun büyük gayretleri bulunmaktadır. Bu da Türk hacılarının diğerlerinden ayrılmasına sebep olmuştur.

Son olarak Allah'tan müminlerin haclarını, oruçlarını, dualarını, kurbanlarını ve ibadetlerini kabul etmesini, işlerini ve zamanlarını bereketlendirmesini, ilim ve basiretlerini artırmasını, şuurlandırmasını diliyoruz.

Muhammed Abdullah MUBAİDEEN

Hac Müsteşar Yardımcısı / ÜRDÜN

Bizde hac seyahatine hazırlıklara erken başlanır. İlgili bakanlığın en temel planlarından biri, hazırlık çalışmalarına önceden başlamaktır.

Her hac mevsiminin başında konuyla ilgili olarak bir komisyon kurulur. Daha sonra Vakıflar Bakanı adına bir heyet Suudi Arabistan Hac Bakanlığı ile gerekli organizasyon hazırlık çalışmalarını yapmak için gönderilir. Böylece temel bir tutanakla genel olarak Ürdünlü hacılar hususunda ve diğer Müslüman kardeş ülkelerde olduğu üzere anlaşma yapılır. Bir önceki yılın organizasyonunu değerlendirmek ve yeni mevsime hazırlık yapmak üzere uzman komisyonlar kurulur. Daha sonra genelge hazırlıkları yapılır.

Hac organizasyonuna ait en önemli nokta hacıların kayıt işlemleridir. Çünkü 1987 yılında Amman'da düzenlenen İslâm Ülkeleri Dışişleri Bakanları Kongresinde alınan karara göre Ürdün'e de belirli bir kota tanınmaktadır. Yani her bir milyon için 1000 kişinin hacca gitmesine izin verilmektedir. Bu da hac farızasını yerine getirmek konusunda artan talepleri karşılamamaktadır. Örneğin bu sene daha önce hiç gitmeyip de hacca gitmek için müracaatta bulunanların sayısı 30.000'i geçmektedir. Bu artan talebe ve sınırlı sayıya karşın Bakanlığın hacca gitmek isteyenlerin kesin kayıtlarını yapmak için birkaç seçeneği bulunmaktaydı. Bu seçeneklerden biri Türkiye'de de uygulanmakta olan kur'a seçeneği idi. İkinci seçenek ise her yerleşim bölgesine belirli bir kotanın verilmesi ve aralarında kur'a çekilmesi. Ancak Ürdün Hükümeti ve Vakıflar Bakanlığının uyguladığı yöntem yaşlılara öncelik tanınmasına ve yaş sınırı konmasına dayanıyordu. Yani önceliği yaşça daha büyüklerle vermek. Bu kıstas, görüşümüze göre en uygun yöntemdir. Çünkü yaşlılara saygı gösterilmelidir ve bu sayede onlara hac farızasını yerine getirmek için fırsat verilmiş olacaktır. Bu yöntem üç seneden beri uygulanmaktadır. Böylece uygulamaya tabii halini aldı ve bundan dolayı hiçbir sorun yaşanmamaktadır. Ancak bu yöntemin istisnaları da bulunmaktadır. Örneğin bir bayanın hacca gitmek istemesi halinde dinen mahremi olan beraberindeki erkeğin yaşına bakılmamaktadır. Böylece yaşa bakılmaksızın kardeşini ve oğlunu da yanına alabilmektedir. Aynı şekilde karı kocadan herhangi birisinin gitme hakkı elde etmesi halinde diğeri için yaş sınırlaması yapılmamaktadır. Hacı seçimi konusu Ürdün'de böyledir. Ayrıca çok özel istisnalar da bulunmaktadır. Örneğin hastalığından dolayı hacca gitmesi öncelik taşıyan bir hastanın uzman doktorlardan oluşan bir heyetten rapor alması halinde bu kişi yaş sınırlaması dışında tutulur. Bu durum sırf insani maksatlı bir uygulamadır. Yukarıda zikredilen durumlar hac kayıtlarında göz önünde bulundurulmaktadır.

Hacı adaylarımızın büyük çoğunluğu karayolu ile önce Medine'ye, sonra Mekke'ye taşınmaktadır. Az bir kısmı da havayoluyla Cidde veya Medine'ye götürülmektedir. Kara yoluyla nakil esnasında arıza durumlarına karşı hacı kafilelerine birkaç yedek otobüs ve tamir bakım ekibi de eşlik etmektedir.

Hacıların konaklaması ile ilgili olarak da Ürdün hac organizasyonu yetkilileri şirketlerle işbirliği yaparak Mekke ve Medine'deki yerleri daha önceden kiralamaya çalışırlar. Kâbe'ye yakın ve Suudi Arabistan yetkililerince belirtilen genel standartlara uygun yerleri seçerler. Ayrıca bakanlık meskenlerde bazı ek hizmetleri de talep etmektedir. Binaların kapasiteleri ve her odanın alabilece-

ği yatak sayısı belirlenir. Hacılar daha Amman'dan yola çıkmadan önce kalacakları oteller ve odaları ile kendisiyle birlikte kalacak kişiler de belirlenir. Önceden yapılan bu planlama hacıların otellerine ulaştıklarında rahat bir şekilde odalarına yerleşmelerini sağlar. Bazen hacılar birinci veya ikinci kata yerleşmek konusunda ısrar etmektedirler. Bu planlama bu tip problemleri ortadan kaldırmakta ve daha kısa bir sürede yerleşme işlemini çözmektedir.

Hac Bakanlığı hacca gitmeden önce hacıların bilgilendirilmesiyle ilgili olarak eğitim çalışmaları yapmaktadır. Bunun için konferanslar düzenlenmektedir. Konferanslarda uzman kişiler tarafından hac ibadeti ve sağlıkla ilgili bilgiler verilmektedir. Bu uzman kişiler hacıların birlikte Mekke'ye kadar yolculuk etmekte ve hac süresince onlarla birlikte kalmaktadırlar. Aynı zamanda idari ve dinî konularda hacıların bilgilendirmekte ve mukaddes yerlerin ziyaretleri esnasında onlara eşlik etmektedirler. Bayan hacılar için vâizeler görevlendirilmekte olup bunlar hanımları dinî konularda aydınlatmakta ve özellikle erkeklerle soramadıkları hususlarda kendilerine yardımcı olmaktadır.

Ürdün hac organizasyonu ekibinin Mekke ve Medine'de merkezleri bulunmaktadır. Bu merkezlerde birkaç memur bulunmakta olup idari ve gözetim görevlerini hacıların bulunduğu binalarda yapmaktadırlar.

İşte bu noktalar Ürdün'ün hac ile ilgili olarak edindiği tecrübelerdir. Sizlere bunlarla ilgili olarak tam bilgilendirici bir kitap dağıtacağız.

Teşekkür ederim.

Datuk Kamal Bin MUHAMMED

Hac İşleri Genel Müdürü / MALEZYA

Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun. Allah'a hamd, O'nun elçisine, elçisinin ailesine ve ashabına selâm olsun...

Sayın Başkan, Değerleri Hocalarım ve Değerli Kardeşlerim;

Sizinle birlikte olma sevincini bana sağladığı için Allah'a hamd olsun. Türk Diyanet İşlerinin ev sahipliği yaptığı bu sempozyuma bizi davet ettiğiniz için size Malezya Hükümeti ve Hac Fonu Kurumu (TABUNG HAJI) adına teşekkür ediyoruz. Hac organizasyonu tecrübelerimizi sizlerle paylaşmak istiyoruz.

TABUNG HAJI kurumu iki seneden beri Malezya hacıların işlerini düzenlemektedir. Uygun standartlara ve uluslararası kaliteye sahiptir. Hac organizasyonu yapmak konusunda geçen yıl ilgili kurum tarafından yapılan denetlenme sonucunda ISO 6001-2000 kalite sertifikası almıştır. Denetleme Malezya'dan mukaddes topraklara kadar sürmüştür. Şimdi kurumun Ma-

lezya hacılarına baştan sona kadar sunmuş olduğu hizmetler ve yapılan işlemler hakkında size bilgi vermek istiyorum.

Kurumun hacılara sunmuş olduğu hizmetler 21 maddede özetlenmiştir. Bazı maddelerine burada temas etmek istiyorum:

1. Kayıt işlemi: Şimdiye kadar 200.000 hacı adayı hac farızası için kayıt yaptırmıştır. Halbuki Malezya'ya, 26 milyon nüfusu olduğu için, 26.000 kişilik kontenjan tahsis edilmektedir.

2. Bilgilendirme: Biz bu konuya çok önem veriyoruz.

3. Hacca gitme hakkı kazananların tespiti: Örneğin Malezya'da şuanda 50.000 kişi hac farızasını yerine getirmek istiyor. Halbuki sayı 26.000 ile sınırlandırılmıştır. Hacı seçimi kayıt esnasında belirlenmektedir. Ancak yaşları 70 üzerinde olanlar özel bir seçim işlemine tabi tutulmaktadır.

4. Pasaport çıkartma: Hac farızasını yerine getirme hakkını kazananlar pasaport çıkartırlar.

5. Daha sonra sağlık kontrolünden geçirilirler. Çünkü hac farızasını yerine getirmenin şartlarından biri de bunu ifa edebilecek düzeyde sağlıklı olmaktır.

6. Daha sonra yolculuk için planlama yapılır. Başta, ortada veya sonda mı gideceği hususu arzularına göre belirlenir.

7. Vize işlemleri ve daha sonra mukaddes topraklara gidiş: Gidiş organizasyonu için özel işlemler yapılmaktadır. Hacılar mukaddes topraklara ulaştıklarında onları Cidde, Mekke ve Medine'de karşılayacak görevliler bulunmaktadır.

Konaklama için, daha önce söylediğim gibi önceden hazırlıklarımız olmaktadır. Örneğin belirli sayıda yer kiralamış bulunmaktayız.

Yine de beslenme konusu.

Sonra ibadet için bilgilendirme ve irşad...

Hacılar Malezya'da iken kurum aracılığı ile paralarını yatırmaktadırlar. Mekke'deki kurumdan paralarını çekmektedirler.

15. Hastane ve polikliniklerimizde sağlık ekibimiz bulunmaktadır.

16. Danışma ve şikâyetler.

17. Üzüntü ve kederli olan hacılara yönelik olarak ibadetlerini yerine getirmeleri için danışmanlık hizmetleri.

18. Cenaze hizmetleri.

19. Kaybolan hacıların bulunması ve otellerine yerleştirilmesi.

20. Kurban kesme.

21. Dönüş yolculuğu: Bazı hacıların isteklerine uygun olarak dönüş tarihleri belirlenebilmektedir.

Memlekete dönüş hizmetleri ve son olarak memleket topraklarında onların karşılanması...

Kurumun sunduğu hizmetler 21 maddeden oluşmakta olup ben özellikle hacıların irşadı konusuna büyük önem veriyorum. Hacıları bilgilendirme ve irşad etme hususunda bir teşkilatlanma yapılmıştır. Bunun için 3 tip kurs bulunmaktadır. Birincisi düzenli, ikincisi yoğun, üçüncüsü ise mukaddes topraklara gitmeden önceki nihai kurstur. Kurslara Rebiü'l-Evvel, Rebiü's-Sani, Cemadiye'l-Evvel ve Cemadiye's-Sani aylarında başlanmaktadır. Bu süreler içinde hacıları buldukları yerlere göre 16 kez eğitimden geçiriyoruz. Sonra onları toplayıp iki gün boyunca yoğun bir çalışma içine girerek tavaf, taşlama, sa'y gibi ibadetlerin pratiklerini gösteriyoruz. Yola çıkmadan iki, üç hafta önce hacıları alıştırmak maksadıyla büyük kalabalık (3-5 bin kişilik) gruplar halinde onları camilerde toplayıp durum hakkında son bilgileri aktarıyoruz.

Malezya, Rahman'ın misafirlerine yönelik hizmetlerini her zaman geliştirmekte ve özellikle hacıları bilgilendirme yönündeki çalışmalara önem vermektedir. Ayrıca her türlü öneriye açıktır.

Kurum hac işlerinin organizasyonu ve idaresi hususunda tecrübelerini paylaşmaya her zaman hazırdır.

Ve's-selâmü aleyküm ve rahmetullah...

Abdulcelil Gazzavi DİDİ

Hac Başkanlığı Genel Müfettişi / FAS

Bismillahirrahmanirrahim. Değerli âlimler; bu toplantıyı düzenlediğiniz için sizi canı gönülden tebrik ediyorum. Ülkemi davet ettiğiniz için size teşekkür ediyorum. Sizi tebrik ediyorum; çünkü yaptığınız çalışma doğru yolda olduğunuzu göstermektedir. Hacıların sorunlarına eğildiğinizden dolayı da size müteşekkirim. Bu toplantıya ülkemi davet etmiş olmanızdan dolayı teşekkür etmemin sebebi de bizi bir araya getiren dinimizin yakınlaşmaya davet etmesindedir. Çağın diliyle söylemek gerekirse, birbirimizle iletişim kurarak birbirimize tecrübelerimizi aktarmamız gerekmektedir.

Ben yıllardan beri Türk hacılarını özellikle Medine'de, Mescid-i Harâm'da izlemekteyim. İki belirgin noktayı beğeniyle gözlemledim: Tek tip elbise ve gruplar halinde muntazam hareket etmeleri. Türk hacılarının yalnız yürüdüklerini çok az gördüm. Görüşüme göre bu iki nokta çok önemli olup

ciddiyetle ele alınması gereken hususlardır. Çünkü kesinlikle bunun arkasında ciddi bir organizasyonun olduğu görülmektedir.

Hac mutlak olarak olmasa da insanlığın oluşturduğu en büyük beşerî topluluklardan biridir. Hac topluluğu belirli bir zaman ve mekânda bir arada bulunma özelliğine sahiptir. Bu da bu iki unsur çerçevesinde insanların canlarını korumak için ve en az meşakkatle insan hareketinin büyük bir titizlik ve aynı zamanda esneklikle icra edilmesini gerektirmektedir. Bu esnada hac farızasına ait ibadetlerin de usulüne uygun olarak yerine getirilmesi de gerekmektedir. Çünkü bu olay hayati önemi haiz bir olay olup hacıların hayatlarında bir daha tekrar edemeyebilecekleri bir husus olduğundan biz onlara karşı sorumluyuz. Ki, bu sayede hacı bu ibadetiyle günahlarından arınmış olarak çıkabilsin.

Hac; ibadet, sağlık ve sosyal açıdan ele alındığından dolayı bu toplantı büyük bir önemi haizdir. Organizasyon ekibinin bir unsuru olarak biz, bu görevin çok zor olduğunu inkâr edemeyiz. Ayrıca Arafat'a çıkış ve Mina'da konaklama ile şeytan taşlamada karşılaşılan problemleri ifade etmekten de çekinmemeliyiz. Dinî görevleri yerine getirmede doğru olmayan davranışlardan kaynaklanabilecek yığılmalar ve oluşabilecek vahim sonuçlar gözden kaçırılmamalıdır. Hac farızasını yerine getiren hacılar sevap kazandığını sanarak yaptıkları birtakım yanlış davranıştan dolayı günah kazanmaktadır. Âlimlerin görevi de kolaylaştırma fıkhiına önem vermeleri ve duruma göre hüküm vermeleridir.

Değerli kardeşlerim; Fas hac organizasyon grupları hakkında size bilgi verme ihtiyacı duymuyorum. Çünkü biz birçok İslâm ülkesi birbirimize benzemekteyiz. Türkiye, Ürdün, Mısır, Malezya ve Endonezya'daki çalışmalar, diğer İslâm ülkelerinin aynısıdır. Amaç bir olmasından dolayı aynı sorunlar yaşanmaktadır. Ancak Fas'taki Vakıflar ve İslâmî Çalışmalar Bakanlığının bu sene yapmayı planladığı iki çalışmayı size arz edeceğim.

Birinci nokta kur'a sisteminin uygulanması. Sabah burada dinlediğimiz üzere Türkiye'de kur'a sisteminde birçok sorun yaşanmaktadır. Fas'ta bizim bu konuyu çözdüğümüze inanıyorum. Örneğin karı kocanın birlikte olarak tek bir kur'a kağıdında yazılmış olması. Dolayısıyla kur'a kendilerine çıktığında birlikte gidiyorlar. Kur'ada çıkması halinde evli olmayan mahremiyle ve yaşlı olan da yardımcı refakatçısıyla birlikte hacca gitme hakkı kazanmaktadır. Bu çiftlerin bir kur'a kağıdında önceden belirlenmesi gerekmektedir. Tahsis edilen kotanın % 10'u kur'aya bağlı olmayıp yaşa bağlıdır. Bu kişiler bilgisayara verilen bilgilere göre otomatik olarak seçilir. Yani Fas'a tahsis edilen 19.500 kişilik kontenjandan 1950'si yaşlılardan seçilmektedir. Böylece biz fikhî kurallara da uymuş oluyoruz. Ülkemiz Fas'ta Mâlikî mezhebinin görüşü hakimdir ve Mâlikî fıkhiında hacca gitmesi icap eden bir kişinin, örneğin 30-40 yaşındaki bir kimsenin hacca gitmeyi birkaç sene ertelemesi mümkündür. Ancak 60 yaşına gelmişse ve şartlar oluştuysa derhal gitmesi gerekmektedir.

Bundan dolayı biz Fas genelinde yapılan kayıtlar arasından en yaşlı % 10'u seçmekteyiz. Kur'ada başarılı olduğumuz nokta budur.

İkinci nokta da, her bölgeden, hacca gideceklerin başında bir imam tahsis edilmesidir. Bu imamın sadece dinî vazifelerde değil insanî ve sosyal ilişkilerde de baştan sona kadar hacılarla birlikte olmasını sağlamaktayız. Sayısı 120-150 veya 200'ü bulan her bir gruba bir imam tahsis etmekteyiz. İmam ile grubun beraberliği Fas'tan çıkışla başlayıp Suudi Arabistan'dan dönüş kadar sürmektedir.

Bu iki noktaya verdiğimiz önemle yaşadığımız sıkıntıları hafifletmeye çalışmaktayız. Elbette ki haccın sıkıntıları olacaktır ve bu sıkıntıların bazıları haccın ifa edildiği ülkenin coğrafi yapısından kaynaklanmaktadır. Bazı sorunlar da İslâm ülkelerinden gelen hacıların başkalarının ulaştığı bilgilere ulaşmamış olmalarından, bilgi eksikliğinden ve cehaletlerinden kaynaklanmaktadır. Ama önemli olan İslâm ahlâkına dönmektir.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Nusret ABDİBEGOVIÇ

Hac Direktörü / BOSNA HERSEK

Bismillahirrahmanirrahim. "İnsanlar arasında hacı ilân et ki, gerek ya-ya olarak, gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler." (Hac Sûresi, 27)

Sayın Başkan, değerli kardeşlerim; Allah'ın selâmı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun...

Bu önemli toplantıda hazır bulunmaktan dolayı çok mutluyum. Ancak Türkçe bilmediğimden dolayı üzgünüm.

Bizim Türkçe'yi öğrenmemiz gerekiyordu. Ancak Türkiye ile Bosna arasında uzun bir kopukluk yaşandı.

1950'li yıllarda Komünizm yaşandığı sıralarda bize her zaman "Siz Türk-sünüz, İstanbul'a gidin, Antalya'ya gidin" dediler. Orada biz İslâm'ı ve Bosna'yı savunuyorduk.

Ayrıca Türk Diyanet İşleri Başkanlığı'na, sizlerle buluşmama fırsat verdiği için teşekkür ediyorum.

Âlimler Kurulu Başkanı Sayın Dr. Mustafa Efendi'nin size çokça selâmı var.

Sabahleyin Seyfeddin Ersoy kardeşimden duyduğuma göre Osmanlı dö-

neminde hac kabilelerinin iki yolu vardı. Birisi Kahire, diğeri ise Şam idi. Biz Bosna olarak Osmanlı ülkesinin bir parçası olduğumuz için aynı yolu takip ediyorduk. Birkaç noktayı vurgulamak isterim.

Birinci Dünya Savaşından önce bizler Osmanlı hükümrânlığı altında yaşıyorduk. Bosna ve Hersek hac organizasyonu da Osmanlıların düzenlemesine tabi idi. Bu konu Seyfettin kardeşimiz tarafından detaylıca açıklandığı için ayrıca açıklama yapmaya gerek duymuyorum.

İkinci Dünya Savaşından sonra Bosna Hersek'teki hac organizasyonu İslâmî bir iradeyle yürütölmekteydi. Bu organizasyon Bosna Hersek'in etrafındaki ölkelerle birlikte yapılmakta idi. Bizzat Bosna Hersek'ten insanlar her zaman önce İstanbul'u, daha sonra Kudüs-ü Şerif'i ziyaret ediyorlardı. Ancak hepinizce mâlum sebeplerden dolayı günümüzde Kudüs ziyaretinin organizasyon programına dahil edildiğini duymadım. Ancak Filistin halkına yapılanlar ne olursa olsun Kudüs-ü Şerif bizim içimizde ve kalplerimizdedir. Kudüs mukaddes bir yerdir. Kudüs ziyareti özellikle kuzey ölkelerince; yani Türkiye, Ürdün, Suriye, Irak, İran ve Balkan ölkeleri tarafından yapılan organizasyon planlanmasında ziyaret edilecek yerlere dahil edilmelidir. Kudüs'ün mukaddes bir yer olduğu hususu üzerinde ciddiyetle durmalıyız. Dedelerimiz bu toprakları ziyaret ediyorlardı. Onların hac programlarında Kudüs, Mekke ve Medine bulunmakta idi.

İkinci Dünya Savaşından önce eski Yugoslavya'da hacı sayısı yaklaşık 1600 idi. Yine İkinci Dünya Savaşından sonra eski Yugoslavya'da 1990'lı yıllara kadar, yani Bosna ve Hersek bağımsızlığını kazandıktan sonra bu sayı 1300 ile 1600 arasındaydı.

Bosna Hersek'in nüfusunu 2 milyon olarak kabul edersek bu sayı uygundur ve inşallah artar. Bizdeki organizasyon Türkiye'deki veya Malezya'daki veya İran'daki gibi değildir. Çünkü bizim hac organizasyonumuz küçüktür. Buna rağmen hacıların hacca gidiş organizasyonunu kısmen hava yoluyla ve bir kısmını da karayoluyla yapmaktayız. Her sene karayoluyla yapılan hac organizasyonumuz 8-14 otobüslüktür. Bu arada Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı'na teşekkür ederiz. Çünkü her sene hacılarımızı İstanbul'da misafir etmektedir. Bosna Hersek hacılarının İstanbul'a geldiklerinde âdetleri olduğu üzere Fatih Camii'ni ziyaret ederler ve Sultan Fatih için dua ederler, Ya-sin okurlar. İşte bu tutum, Sultan Fatih'le ve Osmanlıyla olan bağlantımızdır. Mekke ve Medine yoluna çıktığımızda Eyüp Sultan'ı ziyaret ediyoruz ve 2 rek'at namaz kılıp cami imamıyla birlikte dua ediyoruz. İstanbul'un bizim için büyük değeri vardır. Bosna Hersek hacıları Medine'ye 8 günde varmaktadır. Yolculuk bir gece otobüste bir gece otelde olarak devam etmektedir. Ürdünlü kardeşlerimizin de burada hazır bulunmalarından memnuniyet duydum. İnşallah hacılarımızın işlemlerini kolaylaştırmak için onlarla işbirliği yapacağız ve ilişkilerimizi geliştireceğiz. Türk hükümetine de teşekkür ederim. Çünkü sürekli Bosna Hersek'ten gelen hacılara gümrükte hizmet ve-

riyorlar. En çok zorlandığımız konu gümrüktür. Suriye, Ürdün ve Suudi Arabistan gümrük kapılarında bazen 6, bazen 8 ve bazen de 10 saat beklemekteyiz. Fakat Türkiye'de böyle değil. Çünkü siz bizim ağabeylerimizsiniz. Övgüyü hak ediyorsunuz.

Allah Teala'nın Kur'ân-ı Kerîm'de bildirdiği üzere "İnsanlar arasında hacçı ilan et ki, gerek yaya olarak, gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler." Hac yolu meşakkatlidir. Çünkü insanlar ta Bosna'dan, Malezya'dan, Fas'tan geliyorlar. Bu insanlar uzaklardan geliyorlar ve bu âyeti doğruluyorlar.

Bosna'ya gidenler bilirler, Bosna güzel bir yerdir. Sultan Fatih ve Osmanlılar aracılığı ile İslâm'la tanışmıştır. Dağlarıyla ve yeşilliği ile tanınmaktadır. Öyle yerler var ki, biz oralarda İslâmiyet'i muhafaza ediyoruz. Bizim hac organizasyonumuz da Fas, Ürdün gibidir. Ancak biz Malezya'daki organizasyon seviyesine ulaşmış değiliz. Çünkü onların bu konuda tecrübeleri bulunmaktadır. Biz de bu konuya ehemmiyet veriyoruz. Ayrıca Ürdün'deki organizasyon ve kıyafet konusuyla da ilgileniyoruz.

Diğer bir sorunumuz ise hava yoludur. Biz şuana kadar hacılarımızı Bosna'dan Medine'ye sorunsuz bir şekilde ulaştıracak bir uçak firması bulamadık. Sıkıntımızı size arz ediyoruz.

Beni dinlemek lütfunde bulunduğunuz için sizlere teşekkür ederim.

Oturum Başkanı

Dost ve kardeş ülkelerin temsilcilerine, yaptıkları içten konuşmalar için teşekkür ediyorum. Kendi ülkelerindeki hac organizasyonları hakkında bilgi sahibi olduk.

Oturumu burada kapatıyorum. Saygılar sunuyorum.